

Małgorzata Rembiasz

Srebrna gospodarka szansą rozwoju MSP

Ekonomiczne Problemy Usług nr 116, 139-148

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA REMBIASZ

Politechnika Poznańska

SREBRNA GOSPODARKA SZANSĄ ROZWOJU MSP

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie wybranych problemów dotyczących rozwoju „srebrnej gospodarki”, która oznacza działalność gospodarczą mającą na celu zaspokajanie potrzeb wynikających z procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa. Zaprezentowano w ogólny sposób główne obszary oraz determinanty tego zjawiska w kontekście rozwoju gospodarczego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: srebrna gospodarka, srebrny rynek, starzenie się społeczeństwa

Wprowadzenie

„Srebrna gospodarka” (*silver economy*) najogólniej oznacza działalność gospodarczą mającą na celu zaspokajanie potrzeb wynikających z procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa. Koncepcja rozwoju zorientowanego na potrzeby seniorów systemu gospodarczego wywodzi się z Japonii. Określa się ją również mianem „gospodarki senioralnej”, oznaczającej system usług i wytwarzania dóbr ukierunkowany na wykorzystanie potencjału nabywczego osób starszych i zaspokajający ich potrzeby konsumpcyjne, bytowe oraz zdrowotne¹.

Podstawą omawianego zjawiska jest nurt naukowo-badawczy zwany gerontechnologią, obejmująca wiele zagadnień mających charakter interdyscyplinarny, dotyczących technologii i procesu starzenia się, a jej nadrzędnym celem jest poprawa codziennego życia starszych ludzi². Tworzy ona różnego rodzaju rozwiązania dotyczące odpowiednich zmian w istniejących na rynku produktach i usługach oraz projektowania ich na nowo w celu dostosowania do potrzeb seniorów.

Pojęcie „srebrna gospodarka” czasem w literaturze stosuje się zamiennie z określeniem „srebrny rynek” (*silver market*), który obejmuje dobra i usługi skierowane przede wszystkim do zamożnych osób powyżej 50. roku życia, takie jak: dobra luksusowe, wysokiej jakości samochody, prywatna bankowość, usługi turystyczne, medyczne i okołomedyczne.

¹ M. Rudnicka, A. Surdej, *Gospodarka senioralna. Nowy sektor gospodarki narodowej w Polsce*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 2013, s. 3.

² *Gerontechnology. A sustainable investment in the future*, red. J. Graafmans, V. Taipale, N. Charness., IOS Press, Amsterdam 1998, s. 3.

Ważne jest, że „srebrna gospodarka” przechodzi różne etapy rozwoju. Na początku obejmuje tylko modyfikowanie istniejących produktów w celu zwiększenia ich użyteczności dla seniorów. Następnie projektowanie produktów specjalnie dla osób starszych, które już w fazie przed wprowadzeniem na rynek uwzględniały specyficzne potrzeby starszych jako konsumentów. W dalszej fazie przedsiębiorstwa koncentrują się na zaspokajaniu „wykreowanych” potrzeb lub na wdrażaniu takich sposobów zaspokajania dotychczasowych potrzeb, które związane są z zastosowaniem najnowocześniejszych technologii³.

Rozwój „srebrnej gospodarki” stanowi również jedno ze zaleceń wydanego przez Komisję Europejską raportu „Przyszłość demograficzna Europy”, w którym autorzy wskazują, że chodzi o tworzenie kombinacji odpowiednich warunków po stronie podaży, takich jak duża wrażliwość i elastyczność, wysoki poziom edukacji, badań i rozwoju oraz popytu objawiających się rosnącą siłą nabywczą starszych konsumentów⁴.

Cechy i kierunki rozwoju „srebrnej gospodarki” określone zostały w tzw. deklaracji bońskiej⁵, w której wskazano, że aktywne przygotowanie gospodarki europejskiej na zmiany demograficzne oznacza szansę na poprawę jakości życia oraz poziomu konkurencyjności w Europie. Ma w tym m.in. pomóc: rozpowszechnianie wiedzy na temat szans rozwoju gospodarczego starzejącego się społeczeństwa, wspieranie regionalnego przemysłu i usług działających w sektorze srebrnej gospodarki, inicjowanie i stymulowanie wymiany doświadczeń oraz wspieranie inicjatyw politycznych w tej sferze.

Należy stwierdzić, że rozwój „srebrnej gospodarki” wiąże się z wymiernymi korzyściami dla wszystkich grup społecznych. Oznacza bowiem poprawę warunków życia i pracy zawodowej. Dotyczy w szczególności takich dziedzin, jak: mieszkalnictwo, transport, komunikacja, ochrona zdrowia, kultura i rekreacja. Sprzyja pozytywnym procesom integracji społecznej i solidarności pokoleń oraz społecznej odpowiedzialności biznesu, wpisując się w proces budowy społeczeństwa obywatelskiego.

Czynniki warunkujące rozwój „srebrnej gospodarki”

Konieczność rozwoju „srebrnej gospodarki” wynika niewątpliwie z rosnącego procesu demograficznego starzenia się społeczeństw spowodowanego wydłużaniem się życia ludzkiego oraz niskim przyrostem naturalnym. W roku 1950 tylko 8% ludności na świecie miało powyżej 60 lat, w 2013 roku ludzi w tym wieku było już 12%, a szacuje się, że w 2050 roku będzie ich aż 21%⁶. Ponadto starzenie ludności

³ P. Szukalski, *Srebrna gospodarka*, Demografia i Gerontologia Społeczna, Biuletyn Informacyjny 2012, nr 7, s. 2.

⁴ *Europe's demographic future. Facts and figures on challenges and opportunities*, European Commission, Luxembourg 2007, s. 96.

⁵ *Bonn Declaration for the Silver Economy as an Opportunity for Quality of Life, Economic Growth and Competitiveness in Europe*, www.silvereconomy-europe.org (13.10.2014).

⁶ *World Population Prospects: The 2012 Revision, Highlights and Advance Tables*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2013, s. 6.

w Europie będzie dużo intensywniejsze niż przeciętnie na świecie. W latach 1989–2013 liczba osób w starszym wieku w Polsce wzrosła o prawie 1,9 mln a jej udział w ogólnej populacji wzrósł z 10% w 1989 roku do 14,7% w 2013 roku. W perspektywie najbliższych 20 lat nadal będzie wzrastać liczba osób w wieku powyżej 65 lat. Wzrost ten będzie bardzo dynamiczny ze względu na wchodzenie do tej grupy wieku, najliczniejszych w całym okresie powojennym, roczników osób urodzonych w latach 50. i 60. ubiegłego wieku⁷.

Ponadto funkcjonowanie „srebrnej gospodarki” warunkuje uczestnictwo osób starszych w życiu gospodarczym i społecznym. Problem ten można wyjaśnić na podstawie różnych teorii społecznego starzenia się⁸. Przykładem jest teoria wycofania się, która zakłada, że osoby starsze powoli, lecz systematycznie, wycofują się z pełnienia dotychczasowych ról społecznych, aby mogły je przejąć osoby młodsze. Odmienne podejście prezentuje teoria aktywności, która podkreśla fakt większej satysfakcji z życia osób starszych, bardziej zaangażowanych w różne relacje społeczne. Wskazuje również na trudności ze znalezieniem nowych ról społecznych dla utraconych, wskutek przejścia na emeryturę. Z kolei teoria modernizacji koncentruje się na zjawisku obniżania się statusu społecznego osób starszych, wynikającego z przemian cywilizacyjnych. Postęp techniczny automatycznie obniża bowiem konkurencyjność starszych pracowników, mniej chętnych do podnoszenia swych kwalifikacji zawodowych i powoduje ich wycofywanie się z rynku pracy.

Przejście na emeryturę oznacza zmianę trybu życia i łączy się z ułożeniem na nowo relacji z rodziną i otoczeniem społecznym. W polskich warunkach dodatkowo wiąże się ze znacznym zmniejszeniem dochodów. Trudno się zatem dziwić, że część osób nie chcąc rezygnować z dotychczasowego standardu życia i nie korzystać z pomocy państwa lub rodziny, stara się podjąć pracę. Z badań ankietowych CBOS-u z 2012 roku wynika, że tylko 11% osób emerytów pracuje zarobkowo, a 69% niepracujących emerytów nie jest wcale zainteresowanych podjęciem pracy. Jednak aż 87% obecnych 30-, 40- i 50-latków planuje na emeryturze nadal pracować⁹. Z kolei badania przeprowadzone w Niemczech dowodzą, że wskutek obniżania się wysokości świadczeń liczba pracujących emerytów w porównaniu z rokiem 2000 wzrosła tam aż o 60%¹⁰.

Kolejną determinantą „srebrnej gospodarki” jest system emerytalny. Z jednej strony wysokość świadczeń emerytalnych określa siłę nabywczą emerytów. Z drugiej strony wpływa na poziom aktywności zawodowej starszych osób. Przywileje emerytalne zmniejszają chęć podjęcia pracy zarobkowej. Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przeciętna wysokość emerytury wypłacanej przez ZUS w marcu 2013 roku wyniosła 1 954,20 zł, przy czym dla populacji mężczyzn była to kwota 2394,84 zł, zaś dla populacji kobiet – 1653,03 zł. Z kolei pobieraną przez

⁷ *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050*, GUS, Warszawa 2014, s. 3, 6.

⁸ J. Halicki, *Społeczne teorie starzenia się*, w: *Zostawić ślad na ziemi*, red. M. Halicka, J. Halicki, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006, s. 258–262.

⁹ *Sposoby spędzania czasu na emeryturze. Komunikat z badań, BS/106/2012*, CBOS, Warszawa, s. 2.

¹⁰ *Coraz więcej emerytów w Niemczech musi sobie dorabiać*, 2013, www.wyborcza.pl (29.05.2013).

największą liczbę świadczeniobiorców była emerytura w wysokości 1513,06 zł¹¹. Wysokość świadczeń emerytalnych w Polsce trudno zatem uznać za satysfakcjonującą. Demograficzne starzenie się społeczeństw grozi niedoborem pracowników i załamaniem publicznego systemu emerytalnego. Jedną z szans na jej poprawę jest niewątpliwie rozwój dodatkowych (zwłaszcza zakładowych) systemów emerytalnych¹².

W literaturze wskazuje się, że w przyszłości proces starzenia się społeczeństwa wywołać może negatywne zjawisko kurczenia się zasobów siły roboczej, objawiające się brakiem w najbliższych kilkudziesięciu latach w krajach wysokorozwiniętych wystarczającej liczby pracowników. Problem ten rozwiązać można przez znaczne zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych¹³. W Polsce niestety od wielu lat obserwuje się zbyt wczesną dezaktywizację zawodową starszych ludzi. Polska jest krajem o jednym z najniższych wskaźników zatrudnienia pracowników powyżej 50. roku życia w UE. Oznacza to, że potencjał, wiedza i umiejętności dużej grupy zdolnych do pracy osób wieku z pokolenia 50+ nie są wykorzystywane przez polską gospodarkę i społeczeństwo. Z raportu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w Polsce w grupie wiekowej 50–64 lat pracowało 55,1%. Z kolei średnia unijna w tym czasie wynosiła 59,8%¹⁴.

Ważnym czynnikiem wpływającym na poziom zaawansowania srebrnej gospodarki jest również polityka państwa ukierunkowana na poprawę sytuacji na rynku pracy osób z pokolenia 50+, która obejmuje trzy główne obszary¹⁵: działania w obszarze reform systemu emerytalnego i socjalnego, przeciwdziałanie dyskryminacji oraz promowanie zatrudniania osób w dojrzałym wieku, a także działania na rzecz zwiększania zdolności do pracy osób starszych. Aktywizacji zawodowej osób powyżej pięćdziesiątego roku życia służy na przykład stosowanie wyższych emerytur dla dłużej pracujących i niższych świadczeń przy wcześniejszych emeryturach¹⁶. W obszarze drugim mieszczą się instrumenty powodujące zmianę nastawienia pracodawców do zatrudniania starszych pracowników, takie jak stosowanie ulg podatkowych dla firm zatrudniających bezrobotnych powyżej pięćdziesiątego roku życia. Zwiększenie współczynnika zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia stanowi zatem współcześnie ważne wyzwanie dla gospodarki. W realizacji tego celu wydaje się być pomocne wprowadzenie pewnych rozwiązań realizowanych na duńskim

¹¹ *Struktura wysokości emerytur i rent wypłacanych przez ZUS po waloryzacji w marcu 2014 roku*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarnych, Warszawa 2013, s. 15.

¹² M. Szczepański, *Stymulatory i bariery rozwoju zakładowych systemów emerytalnych na przykładzie Polski*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2010, s. 13.

¹³ S.A. Nyce, S.J. Schieber, *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 201.

¹⁴ *Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w roku 2013*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Wydział Analiz i Statystyki, <http://www.mpips.gov.pl> (29.10.2014).

¹⁵ K. Baładynowicz-Panfil, *Aktywizacja zawodowa osób starszych jako wyzwanie dla polityki państwa*, w: *Determinanty aktywności zawodowej osób starszych*, red. Z. Wiśniewski, Dom Organizatora, Toruń 2009, s. 16.

¹⁶ *Aktywność zawodowa osób z grupy 50 plus*, „Biuletyn Obserwatorium Regionalnych Rynków Pracy” 2012, nr 17, s. 4.

rynku pracy związanych z koncepcją *flexicurity*, stanowiącą połączenie dwóch angielskich terminów *flexibility* – elastyczność oraz *security* – bezpieczeństwo¹⁷. Trzeci obszar polityki państwa stanowią takie działania jak promocja zdrowia i ułatwienia podnoszenia kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie pracy. Przykładem są szkolenia organizowane dla osób starszych przez Centrum Inicjatyw Senioralnych, dotyczące zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz Uniwersytety Trzeciego Wieku, w których osoby w wieku emerytalnym mogą zdobywać wiedzę naukową, podtrzymując a nawet zwiększając swoją sprawność intelektualną, a czasem i fizyczną.

Warto zauważyć, że osoby o wyższym poziomie kwalifikacji wykonujące interesującą pracę i zaangażowane w jej wykonywanie są bardziej związane z rynkiem pracy niż osoby o niskich kwalifikacjach wykonujące ciężkie prace fizyczne. Należy jednak pamiętać, że niekorzystne rozwiązania prawne oraz niechęć pracodawców do zatrudniania osób starszych niezależnie od osobistych preferencji będą zmuszały je do opuszczenia rynku pracy¹⁸.

Istotnym czynnikiem wspierającym rozwój srebrnej gospodarki jest zarządzanie wiekiem, co prowadzi do pełniejszego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich przez zapewnienie warunków pracy dostosowanych do wieku i możliwości zatrudnionych oraz ułatwienie współpracy między pracownikami w różnym wieku. Według Europejskiej Fundacji na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy (Eurofound) istnieje 8 kluczowych wymiarów zarządzania wiekiem¹⁹:

- rekrutacja,
- kształcenie, szkolenia i uczenie się przez całe życie,
- planowanie i rozwój kariery zawodowej,
- elastyczne godziny pracy i formy zatrudnienia,
- ochrona i promocja zdrowia, ergonomii miejsca pracy,
- przekwalifikowanie i zmiana stanowiska pracy,
- zakończenie zatrudnienia i przejście na emeryturę,
- podejście kompleksowe.

Wszystkie wymienione obszary zarządzania wiekiem wpływają na funkcjonowanie „srebrnej gospodarki”. Na przykład praca zgodna z zasadami ergonomii to działania mające na celu optymalizację obciążeń występujących w środowisku pracy i związanych z wykonywaną pracą²⁰, co może przyczynić się do wydłużenia życia

¹⁷ A. Borowiec, M. Rembiasz, *Pokolenie 50+ na rynku pracy – wybrane problemy*, w: *Systemy zabezpieczenia społecznego wobec wyzwań demograficznych i rynkowych*, red. M. Szczepański, T. Brzęczek, M. Gajowiak, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2014, s. 315.

¹⁸ M. Rembiasz, *Aktywność zawodowa osób w wieku emerytalnym – wybrane problemy*, w: *Reformowanie systemów emerytalnych – Porównania i oceny*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2013.

¹⁹ *A Guide to Good Practice in Age Management, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, Dublin 2006, s. 7.

²⁰ A. Górny, *Human Factor and Ergonomics in Essential Requirements for the Operation of Technical Equipment*, w: *HCI International 2014 – Posters' Extended Abstracts: Proceedings of International Conference, HCI International 2014*, red. C. Stephanidis, Heraklion, Crete, Greece, June 22–27 2014.

i zdrowia zatrudnionych. W aspekcie mikroekonomicznym zarządzanie wiekiem przynosi korzyści pracodawcom oraz pracownikom. W ujęciu makroekonomicznym jest sposobem na utrzymanie zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia, sprzyja pełniejszemu dostosowaniu się do zasad gospodarki opartej na wiedzy i służy rozwojowi gospodarczemu kraju²¹.

Do uwarunkowań budowy „srebrnej gospodarki” należy ogólny stan zdrowia seniorów. Zgodnie z badaniami GUS-u przeprowadzonymi w 2013 roku, odsetek osób chorujących przewlekłe lub cierpiących na długotrwałe problemy zdrowotne rośnie wraz ze starzeniem się społeczeństwa. Odsetek ten wśród osób w wieku 25–44 lata wyniósł 17,5%, a w grupie osób w wieku 70 lat i więcej – 79,0%. Na pytanie, czy z powodu długotrwałych problemów zdrowotnych respondenci mieli ograniczoną zdolność wykonywania czynności, jakie ludzie zwykle wykonują, 80% badanych odpowiedziało, że nie miało żadnych trudności. Ograniczona zdolność do funkcjonowania wzrastała wraz z wiekiem badanych. W grupie wieku 70 lat i więcej tylko 47,1% badanych osób nie odczuwało żadnych ograniczeń w tym względzie. Ale zakup koniecznych leków był dużym obciążeniem finansowym dla 53,9% gospodarstw emerytów²².

Ponadto potencjalną barierą aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu gospodarczym jest konieczność świadczenia usług opiekuńczych w stosunku do członków rodziny, przede wszystkim wnuków. Może to stanowić powód skrócenia okresu aktywności zawodowej oraz braku możliwości korzystania z produktów i usług skierowanych do seniorów.

Z kolei czynnikiem wspierającym rozwój „srebrnej gospodarki” jest wdrażanie różnego rodzaju rozwiązań wchodzących w skład polityki senioralnej opartej na koncepcji aktywnego starzenia się i mającej na celu aktywizowanie osób starszych. Polityka senioralna obejmuje celowe działania organów administracji publicznej wszystkich szczebli oraz innych organizacji i instytucji, które realizują zadania i inicjatywy kształtujące warunki godnego i zdrowego starzenia się. Celem polityki senioralnej jest wspieranie i zapewnienie możliwości starzenia się w zdrowiu oraz prowadzenia w dalszym ciągu samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia. W obszarze relacji międzypokoleniowych wyraża się to propagowaniem solidarności pokoleń jako normy kierunkowej w społeczeństwie, polityce społecznej, kulturze oraz na rynku pracy²³.

Budowa „srebrnej gospodarki” wymaga zmian mentalnych wśród seniorów. Jeśli zaczną oni w mniejszym stopniu oczekiwać opieki ze strony rodziny oraz ogranicza pełnienie wobec innych funkcji opiekuńczych, to staną się aktywnymi uczestnikami rynku usług pielęgnacyjno-opiekuńczych, kulturalnych i turystycznych. Jeśli w mniejszym stopniu będą skłonni do oszczędzania w celu pomocy lub przekazania

²¹M. Rembiasz, *Zarządzanie wiekiem – odpowiedź na zmiany demograficzne w gospodarce opartej na wiedzy*, Zeszyty Naukowe nr 809, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014, s. 508.

²²*Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS, Warszawa 2014, s. 34, 59.

²³Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020, Załącznik do uchwały nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 118), Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 4.02.2014 r.

majątku następnej generacji, to w większym stopniu będą nastawieni na korzystanie ze starości. Wolny czas i środki finansowe umożliwią im realizację trudnych do wykonania we wcześniejszych etapach życia planów związanych z samorozwojem i spełnianie marzeń.

Obszary i perspektywy rozwoju srebrnej gospodarki

Wzrost populacji ludzi starszych powoduje konieczność znacznych przekształceń w funkcjonowaniu zarówno gospodarki, jak i kultury czy edukacji. Uwzględnienie zróżnicowania możliwości, potrzeb i oczekiwań ludzi starszych, z uwzględnieniem specyfiki narodowej, stanowi wyzwanie, a zarazem szansę zrównoważonego rozwoju. Konieczne jest zatem tworzenie warunków sprzyjających aktywności zawodowej ludzi starszych oraz dostrzeganie aspektów mnożnikowych i zatrudnieniowych związanych z opieką nad seniorami²⁴.

Uznaje się, że „srebrna gospodarka” nie powinna być traktowana jako samodzielny sektor gospodarki, lecz raczej jako część rynku, która obejmuje wiele sektorów przemysłu i finansów. W literaturze przedmiotu określa się następujące segmenty „srebrnego rynku”²⁵:

- technologie informacyjne (IT) w systemie opieki zdrowotnej,
- adaptacja mieszkań i usługi ułatwiające życie w coraz większym stopniu opartych na IT,
- usługi mające na celu ułatwianie niezależności i możliwości samodzielnego życia seniorów, również z coraz większym wykorzystaniem IT,
- technologie medyczne oparte na wiedzy z zakresu gerontologii (np. wspierające słuch i wzrok), prowadzące m.in. do zmniejszenia kosztów ochrony zdrowia,
- edukacja i kultura skierowana dla seniorów, mające na celu zagospodarowanie ich czasu wolnego i podniesienie umiejętności np. z zakresu IT,
- technologie informacyjne i media związane z medycyną i zapewnieniem bezpieczeństwa życia ludzi starszych,
- różnego rodzaju produkty i usługi oparte na wykorzystaniu robotyki umożliwiające samodzielne życie osobom starszym z ciężkimi schorzeniami zdrowotnymi,
- transport, w tym technologie skupione na zapewnieniu bezpieczeństwa seniorów w ruchu samochodowym,
- rekreacja, podróże, kultura i rozrywka,
- fitness i wellness związane ze zwiększaniem świadomości zdrowego stylu życia,
- branża odzieżowa i moda (wspierająca również integrację społeczną),

²⁴ J. Orczyk, *Czy starzenie się ludności krajów UE może być szansą, czy musi być hamulcem rozwoju? Wystąpienia panelistów*, w: *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2012, s. 294.

²⁵ P. Enste, G. Naegle, V. Leve, *The Discovery and Development of the Silver Market in Germany*, w: *The Silver Market Phenomenon. Business Opportunities in an Era of Demographic Change*, red. F. Kohlbacher, C. Herstatt, Springer, Heidelberg 2008, s. 330–331.

- różne usługi ułatwiające codzienne życie i inne prace domowe,
- ubezpieczenia dotyczące głównie form ryzyka związanych ze starszym wiekiem,
- usługi finansowe dla osób starszych skoncentrowane głównie na utrzymaniu majątku i zapobieganiu utracie oszczędności.

„Srebrni konsumenci” stanowią grupę niejednorodną pod względem wieku, poziomu dochodów, posiadanego majątku, wykształcenia, sytuacji rodzinnej oraz aktywności w życiu gospodarczym i społecznym oraz odmiennego stylu życia. Wymaga to od przedsiębiorstw działających na „srebrnym rynku” tworzenia dość zróżnicowanej oferty produktów i usług.

Wydaje się, że „srebrna gospodarka” ma znaczny potencjał rozwojowy również dla firm należących do sektora MSP. Wynika to z takich cech przedsiębiorstw tej wielkości, jak:

- zdolność do szybkiego reagowania na potrzeby rynku wyrażająca się możliwością tworzenia oferty opartej na ściśle określonych potrzebach seniorów,
- bliski kontakt z klientem, który jest bardzo ważny dla osób starszych,
- działalność w bardzo tradycyjnych dziedzinach, do których starsi konsumenci są przyzwyczajeni (np. usługi związane z wszelkiego rodzaju naprawami, szyciem odzieży na miarę itp.),
- coraz większe zainteresowanie wprowadzaniem nowoczesnych technologii (związana z tym szansa w postaci wprowadzania rozwiązań w dziedzinie gerontechnologii),
- rosnące zaangażowanie w proces internacjonalizacji działalności (możliwość sprzedaży produktów i usług za granicę seniorom cechującym się wyższą siłą nabywczą).

Warto również podkreślić, że na rozwój srebrnej gospodarki znaczący wpływ ma postawa starzejących się przedsiębiorców, którzy sami potrafią określić potrzeby konsumentów z pokolenia 50+ oraz dostrzec ich potencjał²⁶.

Według wciąż nielicznych badań przeprowadzonych nad „srebrną gospodarką” w Polsce ma ona duży potencjał rozwojowy. Wskazują na to czynniki takie jak: znaczący wzrost grupy konsumentów powyżej 65 roku życia do 23,2% w 2035 roku, stopniowy wzrost zamożności osób starszych, zmiany mentalności seniorów, podwyższanie poziomu wykształcenia oraz poprawę stanu zdrowia, pozwalającą na konsumpcję kompensacyjną.

Podsumowanie

Perspektywa rozwoju demograficznego Polski na najbliższych kilkanaście lat wymaga większego zainteresowania omawianym problemem. Rosnąca liczba starszych mieszkańców oznacza dla kraju konieczność zwiększenia wydatków publicznych na świadczenia społeczne, opiekę medyczną i usługi opiekuńczo-pielęgniacyjne często kosztem zmniejszenia nakładów na inne ważne cele takie jak: edukacja, ba-

²⁶ J.I. Wassel, *Business and ageing: boomer effect on consumers and marketing*, w: *Handbook of sociology of aging*, red. R.A. Settersten jr, J.L. Angel, New York 2011.

dania i rozwój, infrastruktura. Stanowi, zatem realne zagrożenie dla wzrostu gospodarczego i utrzymania międzynarodowej konkurencyjności gospodarki.

Kompleksowe podejście do budowy „srebrnej gospodarki” obejmujące przede wszystkim: wspieranie inicjatyw dotyczących projektowania i wdrażania produktów i usług dla seniorów, aktywizację zawodową osób z pokolenia 50+ i starszych oraz poprawę warunków ich pracy, wdrażanie strategii zarządzania wiekiem, promocja zdrowia i aktywnego starzenia się a także zwiększenie uczestnictwa seniorów w życiu gospodarczym i społecznym, może ograniczyć niebezpieczeństwo ograniczenia rozwoju ekonomicznego kraju. Wpływa bowiem na poprawę wydajności pracy i wzrost siły nabywczej starzejącego się społeczeństwa.

Demograficzne starzenie się społeczeństw spowodowane wydłużaniem się życia ludzkiego jest procesem nieuchronnym i nieodwracalnym. Wysoki odsetek ludności starszej w populacji powinien być traktowany raczej jako wyzwanie, a nie jako zagrożenie. Polscy przedsiębiorcy wciąż jeszcze nie potrafią dostatecznie docenić i wykorzystać możliwości swoich starszych pracowników i rosnący potencjał starszych konsumentów, oczekujących na wprowadzenie innowacyjnych i dostosowanych do ich potrzeb produktów i usług. Wydaje się zatem, że małe i średnie przedsiębiorstwa zainteresowane własnym rozwojem powinny podjąć próbę zaangażowania w proces tworzenia „srebrnej gospodarki” w Polsce.

Literatura

- A Guide to Good Practice in Age Management*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin 2006.
- Aktywność zawodowa osób z grupy 50 plus*, Biuletyn Obserwatorium Regionalnych Rynków Pracy 2012, nr 17.
- Bonn Declaration for the Silver Economy as an Opportunity for Quality of Life, Economic Growth and Competitiveness in Europe*, www.silvereconomy-europe.org (13.10.2014).
- Borowiec A., Rembiasz M., *Pokolenie 50+ na rynku pracy – wybrane problemy*, w: *Systemy zabezpieczenia społecznego wobec wyzwań demograficznych i rynkowych*, red. M. Szczepański, T. Brzęczek, M. Gajowiak, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2014.
- Coraz więcej emerytów w Niemczech musi sobie dorabiać*, 2013, www.wyborcza.pl (29.05.2013).
- Enste P., Naegele G., Leve V., *The Discovery and Development of the Silver Market in Germany*, w: *The Silver Market Phenomenon. Business Opportunities in an Era of Demographic Change*, red. F. Kohlbacher, C. Herstatt, Springer, Heidelberg 2008.
- Europe's demographic future. Facts and figures on challenges and opportunities, European Commission, Luxembourg 2007.
- Gerontechnology. A sustainable investment in the future*, red. J. Graafmans, V. Taipale, N. Charness, IOS Press, Amsterdam 1998.
- Górny A., *Human Factor and Ergonomics in Essential Requirements for the Operation of Technical Equipment*, w: *HCI International 2014 – Posters' Extended Abstracts: Proceedings of International Conference*, red. C. Stephanidis, HCI International 2014, Heraklion, Crete, Greece, June 22–27 2014.
- Halicki J., *Spoleczne teorie starzenia się*, w: *Zostawić ślad na ziemi*, red. M. Halicka, J. Halicki, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.

- K. Baładynowicz-Panfil, *Aktywizacja zawodowa osób starszych jako wyzwanie dla polityki państwa*, w: *Determinanty aktywności zawodowej osób starszych*, red. Z. Wiśniewski, Dom Organizatora, Toruń 2009.
- M. Szczepański, *Stymulatory i bariery rozwoju zakładowych systemów emerytalnych na przykładzie Polski*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2010.
- Nyce S.A., Schieber S.J., *Ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS, Warszawa 2014.
- Orczyk J., *Czy starzenie się ludności krajów UE może być szansą, czy musi być hamulcem rozwoju?*, *Wystąpienia panelistów*, w: *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna*, Rządowa Rada Ludnościowa Warszawa 2012, s. 294.
- Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w roku 2013*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Wydział Analiz i Statystyki, <http://www.mpips.gov.pl> (29.10.2014).
- Rembiasz M., *Aktywność zawodowa osób w wieku emerytalnym – wybrane problemy*, w: *Reformowanie systemów emerytalnych – Porównania i oceny*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2013.
- Rembiasz M., *Zarządzanie wiekiem – odpowiedź na zmiany demograficzne w gospodarce opartej na wiedzy*, *Zeszyty Naukowe* nr 809, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014.
- Rudnicka M., Surdej A., *Gospodarka senioralna. Nowy sektor gospodarki narodowej w Polsce*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 2013.
- Sposoby spędzania czasu na emeryturze. Komunikat z badań, BS/106/2012*, CBOS, Warszawa 2012.
- Struktura wysokości emerytur i rent wypłacanych przez ZUS po waloryzacji w marcu 2014 roku*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarialnych, Warszawa 2013.
- Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050*, GUS, Warszawa 2014.
- Szukalski P., *Srebrna gospodarka*, *Demografia i Gerontologia Społeczna*, Biuletyn Informacyjny 2012, nr 7.
- Wassel J.I., *Business and ageing: boomer effect on consumers and marketing*, w: *Handbook of sociology of aging*, red. R.A. Settersten jr, J.L. Angel, New York 2011.
- World Population Prospects: The 2012 Revision, Highlights and Advance Tables*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2013.
- Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020, Załącznik do uchwały nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 118), Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 4.02.2014 r.

SILVER ECONOMY

Summary

This article presents some problems for the development of "silver economy", which means an economic activity aimed at meeting the needs arising from the process of demographic aging. It is presented in a general way the main areas and determinants of this phenomenon in the context of the country's economic development, with a particular focus on small and medium-sized enterprises.

Keywords: silver economy, silver market, population ageing

Translated by Małgorzata Rembiasz